

Uczeń zdolny - narzędzia diagnostyczne

**Przewodnik dla rodziców i
nauczycieli**

Prof. dr hab. Ewa Filipiak

Dr Ewa Lemańska-Lewandowska

Mgr Goretta Siadak

Instytut Pedagogiki, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Bydgoski Program Wspierania Ucznia Zdolnego
„Zdolni znad Brdy”

Strategia Rozwoju Edukacji Miasta Bydgoszczy na
lata 2013–2020

punkt 2

„Wzrost efektywności kształcenia i wychowania
oraz wysoki poziom
umiejętności kluczowych we wszystkich
typach szkół”.

Rysunek 1. Charakterystyka ucznia zdolnego

Na podst.: Szumski, G. (1995). *Dobór i kształcenie uczniów zdolnych*, WSiP: Warszawa, s.53

Rysunek 2. Sposoby identyfikacji ucznia zdolnego

Na podst.: Limont, W. (2005). *Uczeń zdolny. Jak go rozpoznać i jak z nim pracować*. Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne

Rola rodziców w diagnozie i rozwoju ucznia zdolnego

„Dziecko rodzi się wszechstronnie uzdolnione, z pełną możliwością rozwoju we wszystkich kierunkach, potencjalną wybitną inteligencją i zadatkami na rozwijanie wielkiej twórczości oraz dużym talentem społecznym. Trzeba stworzyć mu możliwości ich maksymalnego rozwoju.”

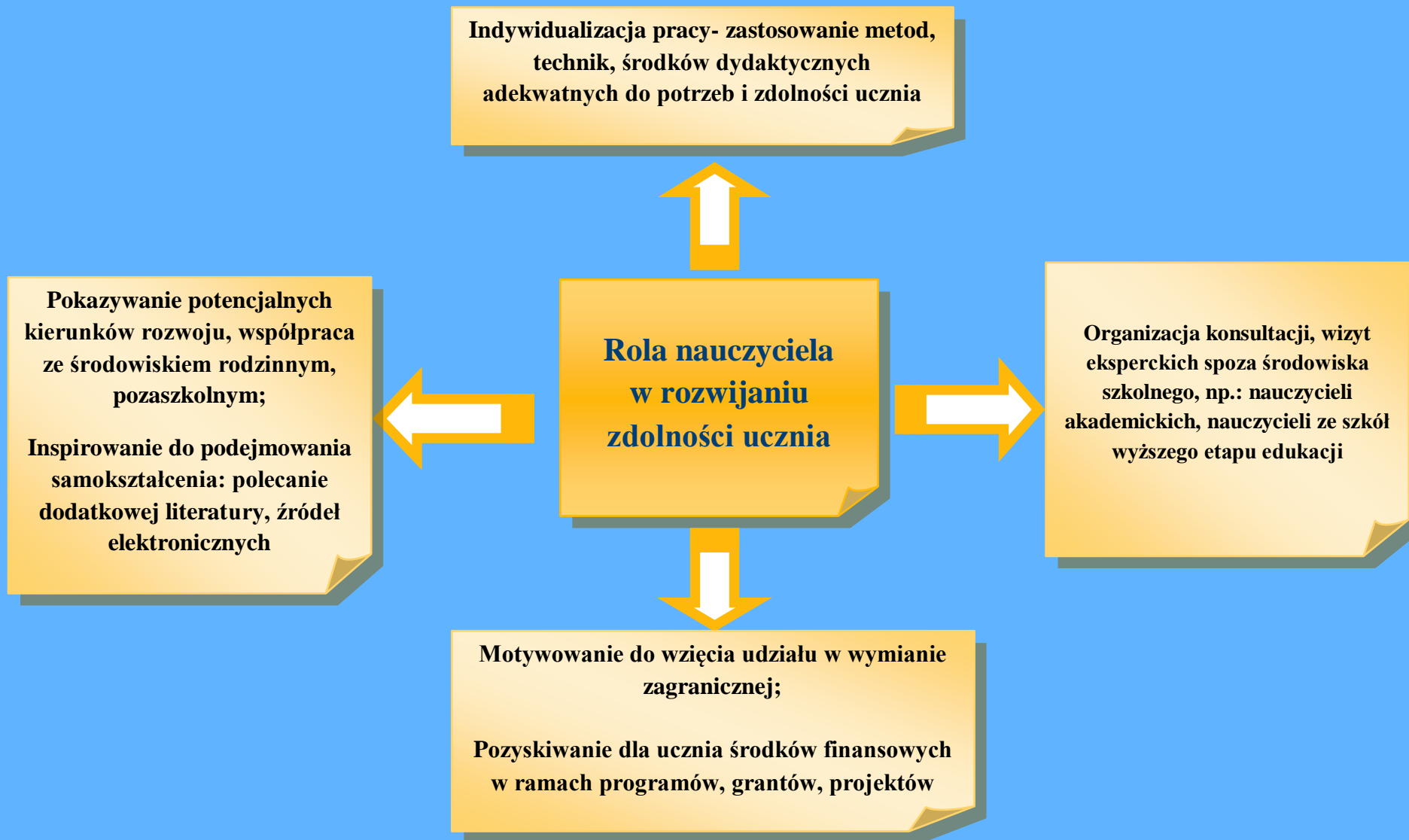
David Lewis, „Jak wychowywać dziecko zdolne”

Rodzice są jednymi z pierwszych diagnostów w zakresie zdolności dziecka, dlatego tak niezwykle istotna jest współpraca nauczyciela z rodzicami na etapie identyfikacji i wspomagania rozwoju ucznia zdolnego. Jedną z form współpracy może być przeprowadzenie wywiadu z rodzicami (przykładowy kwestionariusz: Limont, W. (2005). *Uczeń zdolny. Jak go rozpoznać i jak z nim pracować*. Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, s.118-120) oraz wspólne skonstruowanie programu rozwoju ucznia.

Wskazówki dla rodzica

- ☞ Dzieci łatwiej odnoszą sukcesy, gdy rodzice przekazują im jednolite i jasno określone wymagania, oczekiwania oraz chwalą je za ich wkład w naukę.
- ☞ Intensywne reagowanie rodziców na sukcesy lub porażki dziecka powoduje odczuwanie przez nie silnej presji osiagania sukcesów za wszelką cenę, a w rezultacie rozpacz i zniechęcenie w przypadku niepowodzenia w realizacji określonych celów.
- ☞ Wymiana opinii pomiędzy rodzicami na temat osiągnięć dziecka ma istotny wpływ na jego zachowanie i postrzeganie siebie, pozytywne opinie motywują do wysiłku i wzmacniają u dziecka poczucie odniesionego sukcesu.
- ☞ Dziecko zdolne jest przede wszystkim dzieckiem, dlatego warto pamiętać o zaspokajaniu potrzeb charakterystycznych dla wieku, nie czynić z dziecka „małego dorosłego”, którego wolny czas będą wypełniać tylko i wyłącznie rosnące wymagania, zadania i zajęcia dodatkowe.

Na podst.: Rimm S. (2000), *Dlaczego zdolne dzieci nie radzą sobie w szkole. Jak temu przeciwdziałać*, Moderski i S-ka., Poznań

Rysunek 3. Organizacja pracy z uczniem zdolnym

Na podst.: Dyrda, B. (2012). *Edukacyjne wspieranie rozwoju uczniów zdolnych. Studium społeczno-pedagogiczne*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak

Wskazówki dla nauczyciela

- 🗨️ **Doceniaj twórcze myślenie.** Rolą nauczyciela jest bycie wrażliwym na przejawy twórczych, innowacyjnych pomysłów, rozwiązań proponowanych przez uczniów. Poprzez pochwałę zachęca on do podejmowania następnych prób wkraczania na nieznane dotąd ścieżki dochodzenia do wiedzy. Jest to dla uczniów znacznie cenniejsze niż reprodukcja wiedzy. Trudność pracy według tej wskazówki tkwi w ocenie podejmowanych prób, które są zalążkiem interesujących pomysłów, nie stanowią skończonego, dojrzałego dzieła.
- 🗨️ **Stymuluj wrażliwość dzieci.** Uczniowie o twórczej osobowości są bardziej wrażliwi na bodźce i materiały, które mogą stanowić surowiec do przetworzenia, ukształtowania określonego dzieła.
- 🗨️ **Inicjuj działania bazujące na manipulowaniu przedmiotami oraz ideami.** Naturalna potrzeba dziecka jaką jest odkrywanie świata sprawia, że chętnie podejmuje ono różne operacje badawcze. Warto pamiętać o tym, aby wzmacniać te zachowania, zachęcać i w żaden sposób nie zakłócać intelektualnej eksploracji otaczającej rzeczywistości, która sprzyja twórczemu rozwojowi dziecka.
- 🗨️ **Ucz w jaki sposób oceniać każdy wygenerowany pomysł.** W codzienności szkolnej ocenia się pomysł bez jego analizy i modyfikacji.
- 🗨️ **Unikaj narzucania utartych schematów.** Zapobiega to rutynie i utrwalaniu tylko jednego sposobu postępowania, w sytuacji, gdy istnieje wiele możliwości dochodzenia do rozwiązania.
- 🗨️ **Buduj „kulturę twórczości” w klasie.** Dzieci powinny mieć poczucie docenienia ich twórczych pomysłów zarówno przez nauczyciela jak i kolegów.
- 🗨️ **Ucz dzieci, by doceniały swe twórcze myślenie.** Zachęcaj dzieci do notowania własnych pomysłów. Może temu służyć osobny notesik lub zeszyt, który jest skarbnicą twórczych myśli możliwych do oceny i późniejszego rozwoju.
- 🗨️ **Wyrabiaj tolerancyjny stosunek do nowych idei, pojęć.** Szkoła w codziennym funkcjonowaniu dąży do unifikacji zachowania, które będzie powszechnie akceptowane w społeczeństwie. Jednakże tolerancja odmiennych idei, poglądów łączy się z

tolerancją twórczości, dlatego też warto dbać o pozytywne postrzeganie tego, co w społeczeństwie nie zawsze wpisuje się w to, co „normalne”.

☞ Ucz twórczych uczniów sposobów obrony przed sankcjami ze strony kolegów. W codzienności szkolnej bywają sytuacje, gdy uczeń zdolny wchodzi w konflikty z rówieśnikami. Jego talent jest skorelowany z ekscentrycznym zachowaniem nieakceptowanym przez innych uczniów. Warto w takich przypadkach rozmawiać z uczniem zdolnym o sposobach takiego zachowania, które nie będzie wzbudzało konfliktów czy niechęci: np. w jaki sposób zachowując pewność siebie, by nie być odbieranym jako osoba zarozumiała czy agresywna lub wytłumaczyć uczniowi, że nie musi zawsze być towarzyski, ale zachęcać jednocześnie do podejmowania współpracy z innymi.

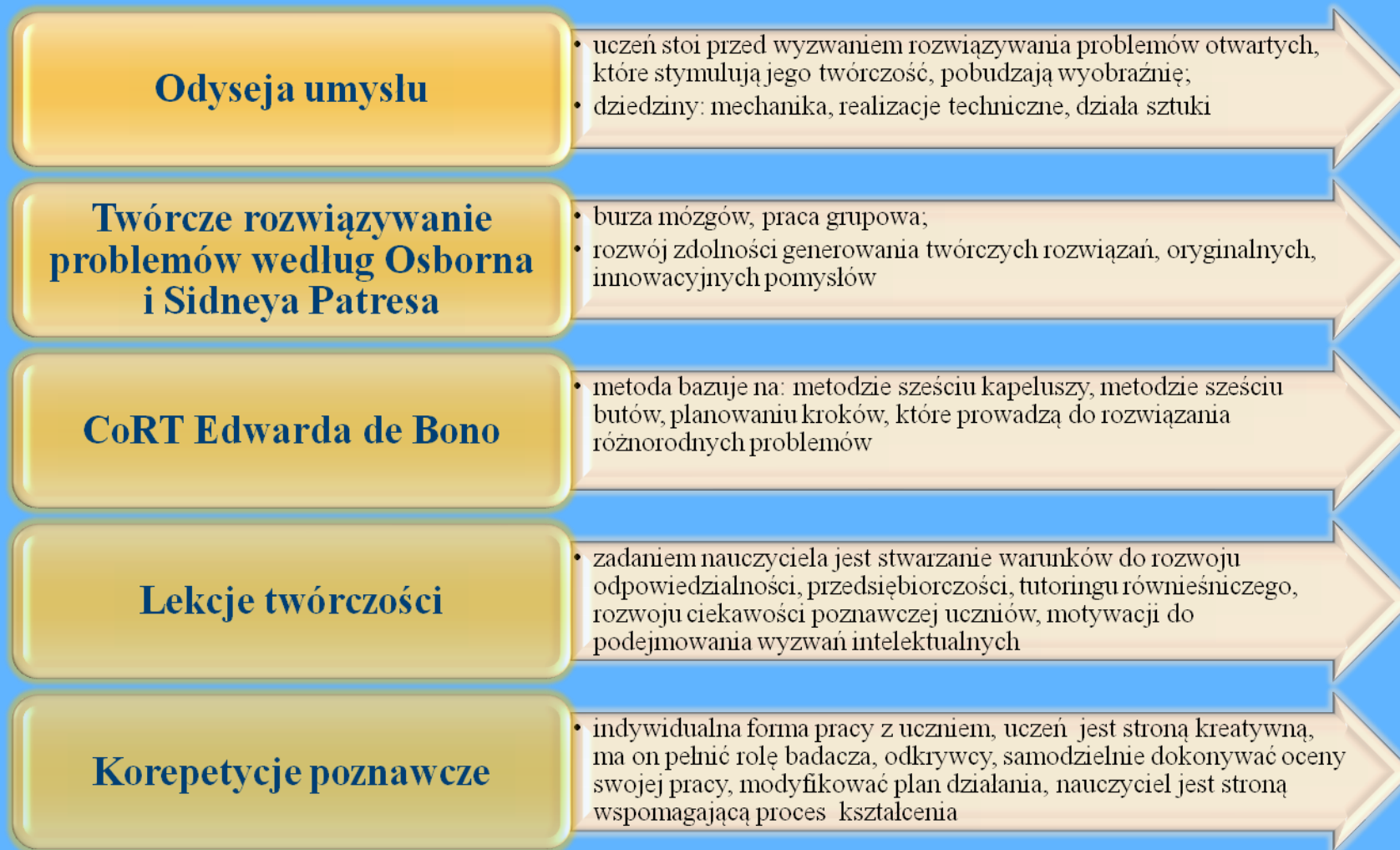
☞ „Zabijaj uczniom ćwieka- zadawaj trudne pytania, wzbudź dylematy”. Jednym z elementów twórczości jest „przerabianie” problemu, który wzbudza wątpliwości, nie daje spokoju, nie da się rozwiązać przy pomocy znanych już metod.

☞ Pokazuj, że wielkich dzieł nie należy się bać. Wielkie dzieła wzbudzają obawę w uczniach, że nigdy nie osiągną takiego stanu perfekcji. Warto zatem przybliżyć uczniom metodę wykonywania dzieła, przebieg jego powstawania, by stało się ono bliższe i bardziej dostępne dla uczniów.

☞ Stosuj tylko pozytywny krytycyzm. Krytycyzm sam w sobie polega na przyłapaniu kogoś na drobnych błędach, nie zawiera ukazywania metod, środków ich usunięcia. Warto zatem prowadzić razem z uczniami analizę błędów, poszukiwać ich przyczyn i sposobów niwelowania.

☞ Zachęcaj do zdobywania wiedzy w wielu dziedzinach. Łączenie wiedzy z różnych dziedzin rozwija oryginalność, poszerza horyzonty myślenia.

☞ Przeplataj sytuacje wymagające wzmożonej aktywności z okresami spokoju. Nie tylko wir działań sprzyja wytwarzaniu twórczych pomysłów, rodzą się one również podczas chwil wytchnienia, oddechu. Warto zatem uczyć młodzież planowania czasu na relaks w ciągu dnia.

Rysunek 4. Wybrane metody pracy z uczniem zdolnym

Na podst.: Limont, W. (2005). *Uczeń zdolny. Jak go rozpoznać i jak z nim pracować*. Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne

Tabela 1. Zestawienie wybranych narzędzi diagnozy ucznia zdolnego

Nazwa narzędzia	Szkoła podstawowa	Gimnazjum	Szkoła ponadgimnazjalna
Arkusz Identyfikacji Trzech Składników Talentu Eby i Smutny (1998)			
Bateria Testów APIS- P (R) A. Matczak, A. Jaworowska, A. Ciechanowicz, J. Stańczak, E. Zalewska, (1995)			
Skala Dojrzałości Umysłowej Columbia Polska adaptacja: A. Ciechanowicz (1990)			
Narzędzie Rozpoznania w Szkole Podstawowej Eby. Nauczycielski Formularz Rekomendacji J. W. Eby (1998)			
Wskaźnik Eby zachowań znamionujących uzdolnienie. Ogólna lista cech J. W. Eby (1998)			
Scheduła obserwacyjna ogólna, Cz. Nowaczyk			
Test do badania poziomu sprawności manualnej i percepcji wzrokowej H. Spionek			
Test dla rodziców Davida Lewisa			
Test kontrolny dla rodziców i nauczycieli „Zdolności dziecka”			
Arkusz obserwacji dziecka dla nauczycieli i rodziców A. Kopik, M. Zatorska			
Kwestionariusz Twórczego Zachowania (KANH) S. Popek (2000)			
Rysunkowy Test Twórczego Myślenia (TCT-DP) Adaptacja polska: A. Matczak, A. Jaworowska, J. Stańczyk (2000)			
Dwuwymiarowy Inwentarz Inteligencji Emocjonalnej DINEMO A. Jaworowska, A. Matczak, A. Ciechanowicz, J. Stańczak i E. Zalewska (2006)			
Test Rozumienia Emocji (TRE) A. Matczak, J. Piekarska (2011)			

Nauczycielski kwestionariusz obserwacji umiejętności ucznia Layocka			
Zestawy kontrolne do rozpoznawania zdolności naukowych, artystycznych, talentu twórczego, talentu językowego, matematycznego, sportowego, przywódczego i organizacyjnego, G. Lewis			
Wielowymiarowy Kwestionariusz Preferencji (WKP) A. Matczak, A. Jaworowska, A. Ciechanowicz, E. Zalewska, J. Stańczyk (2006)			
Skala Postaw Twórczych i Odtwórczych (SPTO) R. M. Sigva (2011)			
Kwestionariusz Inteligencji Wielorakich H. Gardnera (2002)			

Oprac.: Goretta Siadak

Tabela 2. Wybrane narzędzia do diagnozy i identyfikacji ucznia zdolnego (szkoła podstawowa)

ETAP EDUKACJI: SZKOŁA PODSTAWOWA			
NAZWA NARZĘDZIA	OPIS	OSOBY UPRAWNIONE DO WYKORZYSTYWANIA NARZĘDZIA	ŹRÓDŁO
Arkusz Identyfikacji Trzech Składników Talentu Eby i Smutny (1998)	Konstrukcja arkusza jest oparta o definicję zdolności Renzulliego, który ujmuje talent szkolny jako zestaw: ponadprzeciętnych zdolności, zaangażowania zadaniowego i twórczości. W skład narzędzia wchodzi 15 stwierdzeń- 5 na każdy z wyodrębnionych aspektów. Diagnozę stopnia zdolności przeprowadza się poprzez zaznaczenie na 4-stopniowej skali poziomu wykonywania zadań. (1-poniżej średniej, 4-w stopniu wybitnym)	psychologowie, pedagodzy, nauczyciele	<ul style="list-style-type: none"> J. Eby, J. Smutny Jak kształcić uzdolnienia dzieci i młodzieży, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1998 file:///C:/Users/TP/Downloads/przyroda%20internet.pdf s.23-24
Bateria Testów APIS- P (R) A. Matczak, A. Jaworowska, A. Ciechanowicz, J. Stańczak, E. Zalewska, (1995)	Narzędzie służy do badania inteligencji ogólnej. W jego skład wchodzi 8 testów: Zachowania, Kwadraty, Synonimy, Klasyfikacja, Przekształcenia Liczb, Nowe Słowa, Klocki, Historyjki. Testy te diagnozują różne aspekty inteligencji, tj. zdolności abstrakcyjno-logiczne, werbalne, wzrokowo- przestrzenne i społeczne.	psychologowie	<ul style="list-style-type: none"> A. Matczak, A. Jaworowska, A. Ciechanowicz i In., Bateria Testów APIS- P (R), Pracownia Testów Psychologicznych, Warszawa 1995
Skala Dojrzałości Umysłowej Columbia Polska adaptacja: A. Ciechanowicz (1990)	Skala diagnozuje poziom rozumienia w zakresie konstruowania klasyfikacji pojęć konkretnych i abstrakcyjnych. Zadania zbudowane są w oparciu o materiał rysunkowy- badający prosi dziecko o pokazanie rysunku, który nie pasuje do pozostałych. W skład testu wchodzi 70 tablic, 3 pierwsze stanowią tablice przykładowe.	psychologowie	<ul style="list-style-type: none"> A. Ciechanowicz, Skala Dojrzałości Umysłowej Columbia, Pracownia Testów Psychologicznych, Warszawa 1990

<p>Narzędzie Rozpoznania w Szkole Podstawowej Eby. Nauczycielski Formularz Rekomendacji J. W. Eby (1998)</p>	<p>Konstrukcja arkusza oparta jest o definicję zdolności Renzelliiego. Składa się z trzech skal: Zdolności, Twórczości, Zaangażowania Zadaniowego. W jej skład wchodzi 15 pozycji, po 5 twierdzeń do każdej ze skal. Zadaniem nauczyciela jest ocena pozycji testowych zgodnie z zachowaniem ucznia, której dokonuje zaznaczając odpowiednią pozycję na 4 stopniowej skali, na jej podstawie oblicza łączny wynik.</p>	<p>pedagodzy, nauczyciele</p>	<ul style="list-style-type: none"> • J. W. Eby, Jak kształcić uzdolnienia dzieci i młodzieży, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1998, s. 104-105
<p>Wskaźnik Eby zachowań znamionujących uzdolnienie. Ogólna lista cech J. W. Eby (1998)</p>	<p>Arkusz składa się z listy zachowań ucznia, które nauczyciel może zaobserwować podczas różnych sytuacji szkolnych. Podstawą teoretyczną narzędzia jest koncepcja Inteligencji Wielorakich Gardnera. Dla każdego z sześciu typów uzdolnień skonstruowany został osobny formularz: językowych, matematycznych, przyrodniczych i rozwiązywania problemów, społecznych i przywódczych, orientacji wzrokowo- przestrzennej, muzycznych i technicznych. W obrębie każdego z nich weryfikować można występowanie dziesięciu zachowań: spostrzegawczości, aktywnych interakcji ze środowiskiem, refleksyjności, wytrwałości, niezależności, nastawienia na cel, oryginalności, wydajności, samooceny i skutecznego komunikowania pomysłów. Każdemu z nich przyporządkowane są dwie pozycje w arkuszu. Nauczyciel dokonuje oceny na skali 5-stopniowej.</p>	<p>pedagodzy, nauczyciele</p>	<ul style="list-style-type: none"> • J. W. Eby, Jak kształcić uzdolnienia dzieci i młodzieży, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1998
<p>Scheduła obserwacyjna ogólna, Cz. Nowaczyk</p>	<p>Arkusz zawiera 16 pozycji, ocenie podlega stopień nasilenia występowania danego zachowania. Dla każdego przedmiotu skonstruowano osobny arkusz.</p>	<p>pedagodzy, nauczyciele</p>	<ul style="list-style-type: none"> • M. Guzik- Tkacz, Badania diagnostyczne w pedagogice i psychopedagogice, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2011

<p>Test do badania poziomu sprawności manualnej i percepcji wzrokowej H. Spionek</p>	<p>Zadanie przed którym stoi dziecko to zaprezentowanie za pomocą rysunku pokazywanych wcześniej figur geometrycznych. Dziecko odtwarza figury pojedynczo, od 1 do 14. Elementem diagnozy jest sposób w jaki dziecko odtwarza figury-poziom jego możliwości graficznych (procesów analizy i syntezy wzrokowej). Rysunki dziecka podlegają ocenie w dwóch aspektach: sprawności manualnej: napięcia mięśniowego, precyzji i koordynacji wzrokowo-ruchowej oraz percepcji wzrokowej: spostrzegania, orientacji przestrzennej oraz analizy i syntezy.</p>	<p>pedagodzy, nauczyciele</p>	<ul style="list-style-type: none"> • M. Guzik- Tkacz, Badania diagnostyczne w pedagogice i psychopedagogice, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2011
<p>Test dla rodziców Davida Lewisa</p>	<p>Arkusze składa się z 35 pozycji opisujących cechy dziecka zdolnego. Rodzic zaznacza zachowania, cechy, które rozpoznaje u swojego dziecka: Dziecko zdolne, Sprawność Intelktualna, Zdolności Przywódcze, Zdolności artystyczne, Zdolności muzyczne.</p>	<p>rodzice, pedagogodzy, nauczyciele</p>	<ul style="list-style-type: none"> • M. Guzik- Tkacz, Badania diagnostyczne w pedagogice i psychopedagogice, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2011
<p>Zestaw kontrolny dla rodziców i nauczycieli „Zdolności dziecka”</p>	<p>Arkusze składa się z 25 stwierdzeń, które przedstawiają sposób zachowania charakterystyczny dla dziecka zdolnego. Niezwykle istotny wkład w diagnozę zdolności dziecka mają rodzice, którzy najwcześniej mogą zaobserwować zdolności przejawiane przez dziecko. Nauczyciele przed podjęciem diagnozy powinni przeprowadzić obserwacje dziecka w dłuższym okresie czasu.</p>	<p>rodzice, pedagogodzy, nauczyciele</p>	<ul style="list-style-type: none"> • B. Dyrda, zjawiska niepowodzeń szkolnych uczniów zdolnych, Rozpoznawanie i przeciwdziałanie, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2007
<p>Arkusze obserwacji dziecka dla nauczycieli i rodziców A. Kopik, M. Zatorska</p>	<p>Narzędzie umożliwia na diagnozę profilu inteligencji dziecka: każdy typ inteligencji został pisany przez 10 stwierdzeń. Badanie polega na ukierunkowanej obserwacji dziecka podczas lekcji i zabaw w przyjaznym dla dziecka środowisku. Zadaniem rodzica, nauczyciela jest opisanie reakcji i zachowań</p>	<p>rodzice, nauczyciele, pedagogodzy</p>	<ul style="list-style-type: none"> • A. Kopik, M. Zatorska, Wielointeligentne odkrywanie świata. Program edukacji wczesnoszkolnej, maszynopis, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2009

	dziecka w zgodzie z zagadnieniami ujętymi w arkuszu. Istotnym elementem diagnozy jest współpraca nauczycieli i opiekunów dziecka, ponieważ informacje wyodrębnione podczas diagnozy mogą się od siebie różnić i dopiero ich zestawienie umożliwi całościowy obraz zachowania dziecka.		
--	---	--	--

Na podst.: Cybis, N., Drop, E., Rowiński, T., Ciecuch, J. (2013). *Uczeń zdolny – analiza dostępnych narzędzi diagnostycznych*. Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji

Tabela 3. Wybrane narzędzia do diagnozy i identyfikacji ucznia zdolnego (gimnazjum)

ETAP EDUKACJI: GIMNAZJUM			
NAZWA NARZĘDZIA	OPIS	OSOBY UPRAWNIONE DO WYKORZYSTYWANIA NARZĘDZIA	ŹRÓDŁO
Kwestionariusz Twórczego Zachowania (KANH) S. Popek (2000)	Narzędzie służy do diagnozy postawy ucznia w dwóch aspektach: twórczym- nonkonformizm i zachowania heurystyczne, odtwórczym-konformizm i zachowania algorytmiczne. Zachowania heurystyczne i algorytmiczne są elementem składowym sfery poznawczej, natomiast nonkonformizm i konformizm to elementy sfery motywacyjno- emocjonalnej. Test jest narzędziem do autodiagnozy, wypełnia go uczeń.	psychologowie	<ul style="list-style-type: none"> S. Popek, Kwestionariusz Twórczego Zachowania KANH, Wyd. 2 popr., Wydawnictwo UMCS, Lublin, 2000
Rysunkowy Test Twórczego Myślenia (TCT- DP) Adaptacja polska: A. Matczak, A. Jaworowska, J. Stańczyk (2000)	Narzędzie służy do diagnozy myślenia twórczego w oparciu o koncepcję holistyczną, uwzględnia ono zatem aspekty jakościowe: wykraczanie poza schematy, nietuzinkowość, nasycenie emocjonalne, poczucie humoru, podejmowanie ryzyka w kreacji. Zadaniem osoby badanej jest stworzenie rysunku opartego na przedstawionych fragmentach figur, istnieje dowolność w tworzeniu dzieła. Psycholog dokonuje oceny rysunku na podstawie 14 kryteriów.	psychologowie	<ul style="list-style-type: none"> A. Matczak, A. Jaworowska, J. Stańczyk, Rysunkowy Test Twórczego Myślenia K.K. Urbana i H, G. Jellena TCT- DP, Pracownia Testów Psychologicznych, Warszawa 2000
Dwuwymiarowy Inwentarz Inteligencji Emocjonalnej DINEMO A. Jaworowska, A. Matczak, A. Ciechanowicz, J. Stańczyk i E. Zalewska	Narzędzie służy do diagnozy rozwoju inteligencji emocjonalnej, ujmowanej jako zdolność do przetwarzania i wykorzystywania informacji emocjonalnych. Podstawę teoretyczną narzędzia stanowi Model Saloveya i Moyer, który zakłada, iż emocje pełnią funkcję informacyjną, mobilizacyjną i komunikacyjną.	psychologowie	<ul style="list-style-type: none"> A. Jaworowska, A. Matczak, A. Ciechanowicz i In. Dwuwymiarowy Inwentarz Inteligencji Emocjonalnej DINEMO, Pracownia Testów Psychologicznych, Warszawa 2006

(2006)	Narzędzie bada sześć aspektów: świadomość własnych emocji, adekwatne ich wyrażanie, rozpoznawanie emocji innych osób, emocjonalne wspomaganie myślenia, rozumienie emocji, kontrolowanie i regulowanie emocji. W skład arkusza wchodzi dwie skale: JA i INNI.		
Test Rozumienia Emocji (TRE) A. Matczak, J. Piekarska (2011)	Arkusz służy do diagnozy poziomu zdolności rozumienia emocji. Stanowi jeden z elementów Modelu Saloveya i Meyera. TRE weryfikuje wiedzę o emocjach: zakres znajomości słownictwa związanego z emocjami, powiązań pomiędzy emocjami, wiedzę na temat procesów emocjonalnych (zmiany, wpływ czynników zewnętrznych, przyczyny itd.). W skład arkusza wchodzi pięć części składowych posiadających zadania skonstruowane na materiale werbalnym.	psychologowie, pedagodzy, specjaliści HR i doradcy zawodowi (po przeszkoleniu)	<ul style="list-style-type: none"> • A. Matczak i J. Piekarska, Test Rozumienia Emocji TRE, Pracownia Testów Psychologicznych, Warszawa 2011
Nauczycielski kwestionariusz obserwacji umiejętności ucznia Layocka	Narzędzie służy do diagnozy poziomu umiejętności ucznia w dziesięciu aspektach: sprawności językowej, wyciągania wniosków, stawiania pytań, oryginalności pomysłów, rozwiązywania problemów, tempa myślenia, wyobraźni, pamięci, prowadzenia obserwacji, koncentracji uwagi. Są one oceniane za pomocą pięciostopniowej skali: „słaba”- „wyjątkowo dobra”	pedagodzy, nauczyciele	<ul style="list-style-type: none"> • M. Guzik- Tkacz, Badania diagnostyczne w pedagogice i psychopedagogice, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2011
Zestawy kontrolne do rozpoznawania zdolności naukowych, artystycznych, talentu twórczego, talentu językowego, matematycznego, sportowego, przywódczego i organizacyjnego, G. Lewis	W skład zestawów wchodzi 12-28 stwierdzeń przedstawiających zachowania dziecka. Osoba diagnozująca zaznacza częstotliwość występowania zachowania (1- nigdy, 5- zawsze). Ocenę konstruuje się na podstawie liczby zdobytych punktów, im większa liczba, tym większe prawdopodobieństwo posiadania przez ucznia talentu.	rodzice, nauczyciele, pedagodzy	<ul style="list-style-type: none"> • G. Lewis, Jak wychowywać utalentowane dziecko, Rebis, 1998, s. 167-179

<p>Wielowymiarowy Kwestionariusz Preferencji (WKP) A. Matczak, A. Jaworowska, A. Ciechanowicz, E. Zalewska, J. Stańczyk (2006)</p>	<p>Podstawą teoretyczną konstrukcji narzędzia jest koncepcja zainteresowań zawodowych, rozumianych jako typ wykonywanych czynności, sposób ich wykonywania oraz środowiska w jakim są one wykonywane oraz koncepcja Wielorakich Inteligencji Gardnera. W skład arkusza wchodzi 7 skal dotyczących zainteresowań: językowych, matematyczno-logicznych, praktyczno-technicznych, praktyczno-estetycznych, opiekuńczo-usługowych, kierowniczo-organizacyjnych i biologicznych. Narzędzie służy do określenia profilu preferencji, nie diagnozuje poziomu konkretnych kompetencji w zakresie wyżej wymienionych obszarów.</p>	<p>psychologowie, pedagodzy, doradcy zawodowi</p>	<ul style="list-style-type: none"> • A. Matczak i in. Wielowymiarowy Kwestionariusz Preferencji WKP, Pracownia Testów Psychologicznych, Warszawa 2006
<p>Skala Postaw Twórczych i Odtwórczych (SPTO) R. M. Sigva (2011)</p>	<p>Arkusz służy do diagnozy poziomu postaw twórczych i identyfikacji cech motywacji. W skład narzędzia wchodzi dwa moduły: identyfikacyjny oraz samo opisowy. Pierwszy z nich obejmuje 4 elementy kreatywności: myślenie dywergencyjne, motywację, umiejętności elaboracji i stosunek do niepowodzeń w twórczej działalności. Drugi z nich obejmuje podejmowane przez uczniów strategie radzenia sobie z trudnymi sytuacjami, zarówno w wymiarze Inter- i intrapersonalnym.</p>	<p>pedagodzy, nauczyciele, psychologowie</p>	<ul style="list-style-type: none"> • R.M. Sigva, Skala Postaw Twórczych i Odtwórczych (SPTO). Podręcznik Testu- wersja dla uczniów szkoły gimnazjalnej, Wydawnictwo Ministerstwa Edukacji Narodowej, Kraków, 2011

Na podst.: Cybis, N., Drop, E., Rowiński, T., Ciecuch, J. (2013). *Uczeń zdolny – analiza dostępnych narzędzi diagnostycznych*. Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji

Tabela 4. Wybrane narzędzia do diagnozy i identyfikacji ucznia zdolnego (szkoła ponadgimnazjalna)

ETAP EDUKACJI: SZKOŁA PONADGIMNAZJALNA

NAZWA NARZĘDZIA	OPIS	OSOBY UPRAWNIONE DO WYKORZYSTYWANIA NARZĘDZIA	ŹRÓDŁO
<p>Kwestionariusz Twórczego Zachowania (KANH) S. Popek (2000)</p>	<p>Narzędzie służy do diagnozy postawy ucznia w dwóch aspektach: twórczym - nonkonformizm i zachowania heurystyczne, odtwórczym-konformizm i zachowania algorytmiczne. Zachowania heurystyczne i algorytmiczne są elementem składowym sfery poznawczej, natomiast nonkonformizm i konformizm to elementy sfery motywacyjno - emocjonalnej. Test jest narzędziem do autodiagnozy, wypełnia go uczeń.</p>	<p>psychologowie</p>	<ul style="list-style-type: none"> • S. Popek, Kwestionariusz Twórczego Zachowania KANH, Wyd. 2 popr., Wydawnictwo UMCS, Lublin, 2000
<p>Rysunkowy Test Twórczego Myślenia (TCT- DP) Adaptacja polska: A. Matczak, A. Jaworowska, J. Stańczyk (2000)</p>	<p>Narzędzie służy do diagnozy myślenia twórczego w oparciu o koncepcję holistyczną, uwzględnia ono zatem aspekty jakościowe: wykraczanie poza schematy, nietuzinkowość, nasycenie emocjonalne, poczucie humoru, podejmowanie ryzyka w kreacji. Zadaniem osoby badanej jest stworzenie rysunku opartego na przedstawionych fragmentach figur, istnieje dowolność w tworzeniu dzieła. Psycholog dokonuje oceny rysunku na podstawie 14 kryteriów.</p>	<p>psychologowie</p>	<ul style="list-style-type: none"> • A. Matczak, A. Jaworowska, J. Stańczyk, Rysunkowy Test Twórczego Myślenia K.K. Urbana i H, G. Jellena TCT- DP, Pracownia Testów Psychologicznych, Warszawa 2000
<p>Dwuwymiarowy Inwentarz Inteligencji Emocjonalnej DINEMO A. Jaworowska, A. Matczak, A. Ciechanowicz, J. Stańczyk i E. Zalewska</p>	<p>Narzędzie służy do diagnozy rozwoju inteligencji emocjonalnej, ujmowanej jako zdolność do przetwarzania i wykorzystywania informacji emocjonalnych. Podstawę teoretyczną narzędzia stanowi Model Saloveya i Moyera, który zakłada, iż emocje pełnią funkcję informacyjną, mobilizacyjną i komunikacyjną. Narzędzie bada</p>	<p>psychologowie</p>	<ul style="list-style-type: none"> • A. Jaworowska, A. Matczak, A. Ciechanowicz i In. Dwuwymiarowy Inwentarz Inteligencji Emocjonalnej DINEMO, Pracownia Testów Psychologicznych, Warszawa 2006

(2006)	sześć aspektów: świadomość własnych emocji, adekwatne ich wyrażanie, rozpoznawanie emocji innych osób, emocjonalne wspomaganie myślenia, rozumienie emocji, kontrolowanie i regulowanie emocji. W skład arkusza wchodzi dwie skale: JA i INNI.		
Test Rozumienia Emocji (TRE) A. Matczak, J. Piekarska (2011)	Arkusz służy do diagnozy poziomu zdolności rozumienia emocji. Stanowi jeden z elementów Modelu Saloveya i Meyera. TRE weryfikuje wiedzę o emocjach: zakres znajomości słownictwa związanego z emocjami, powiązań pomiędzy emocjami, wiedzę na temat procesów emocjonalnych (zmiany, wpływ czynników zewnętrznych, przyczyny itd.). W skład arkusza wchodzi pięć części składowych posiadających zadania skonstruowane na materiale werbalnym.	psychologowie, pedagodzy, specjaliści HR i doradcy zawodowi (po przeszkoleniu)	<ul style="list-style-type: none"> • A. Matczak i J. Piekarska, Test Rozumienia Emocji TRE, Pracownia Testów Psychologicznych, Warszawa 2011
Skala Postaw Twórczych i Odtwórczych (SPTO) A. Mirski (2011)	W skład arkusza wchodzi 5 podskal: społeczne nastawienie twórcze, zmysłowość twórcza, osobowość, motywacja twórcza, myślenie i wyobraźnia twórcza, efektywna działalność twórcza, Każda skala składa się z 6 stwierdzeń, na której zaznacza się stopień zgodności 1-5.	pedagodzy, nauczyciele, psychologowie	<ul style="list-style-type: none"> • A. Mirski, Skala Postaw Twórczych versus Odtwórczych (SPTO). Podręcznik testu- wersja dla uczniów szkoły ponadgimnazjalnej. Wydawnictwo Ministerstwa Edukacji Narodowej, Kraków 2011
Wielowymiarowy Kwestionariusz Preferencji (WKP) A. Matczak, A. Jaworowska, A. Ciechanowicz, E. Zalewska, J. Stańczyk (2006)	Podstawą teoretyczną konstrukcji narzędzia jest koncepcja zainteresowań zawodowych, rozumianych jako typ wykonywanych czynności, sposób ich wykonywania oraz środowiska w jakim są one wykonywane oraz koncepcja Wielorakich Inteligencji Gardnera. W skład arkusza wchodzi 7 skal dotyczących zainteresowań: językowych, matematyczno-logicznych, praktyczno-technicznych, praktyczno-estetycznych, opiekuńczo-usługowych, kierowniczo-organizacyjnych i biologicznych. Narzędzie służy do określenia profilu preferencji, nie diagnozuje poziomu konkretnych kompetencji w zakresie wyżej wymienionych obszarów.	psychologowie, pedagodzy, doradcy zawodowi	<ul style="list-style-type: none"> • A. Matczak i in. Wielowymiarowy Kwestionariusz Preferencji WKP, Pracownia Testów Psychologicznych, Warszawa 2006

<p>Kwestionariusz Inteligencji Wielorakich H. Gardnera (2002)</p>	<p>Kwestionariusz składa się z 28 stwierdzeń obejmujących obszary: Lingwistyczny, Matematyczno- logiczny, Wizualno- przestrzenny, Muzyczny, Interpersonalny, Intrapersonalny, Kinestetyczny. Badany dokonuje samooceny zaznaczając przy każdym stwierdzeniu ocenę od 0 do 5. Suma punktów i zaznaczenie jej na diagramie wyznacza profil dominującego typu/ typów inteligencji.</p>	<p>pedagodzy, nauczyciele, psychologowie</p>	<ul style="list-style-type: none"> • H. Gardner, Inteligencje wielorakie: teoria w praktyce, Wydawnictwo „Media Rodzina”. Poznań, 2002
--	---	--	---

Na podst.: Cybis, N., Drop, E., Rowiński, T., Ciecuch, J. (2013). *Uczeń zdolny – analiza dostępnych narzędzi diagnostycznych*. Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji